

SPIS TREŚCI

Małgorzata K. Frąckiewicz i Krzysztof Sychowicz, *Wprowadzenie*..... 6

I. Wspomnienia

Adam Dobroński, *Wspomnienia o badaniach, aktywności społecznej i osobowości prof. Jerzego Wiśniewskiego* 13

Henryk Rutkowski, *Profesor Jerzy Wiśniewski. Uzupełnienie do tekstu z roku 2000*..... 21

II. Inspiracje historyczne prof. Jerzego Wiśniewskiego w regionie łomżyńskim i w kraju

Małgorzata K. Frąckiewicz i Kamil Leszczyński, *Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wagów – depozytariusz i popularyzator badań prof. Jerzego Wiśniewskiego w XXI wieku*..... 29

Tomasz Dudziński, *Osadnictwo Ziemi Wiskiej w świetle badań prof. Jerzego Wiśniewskiego*..... 35

Emil Kalinowski, *Jerzy Wiśniewski o mazowieckich korzeniach Podlasia. Kilka uwag odnośnie do poglądów naukowych wybitnego historyka osadnictwa*..... 53

Maciej Karczewski, *Jaćwież w badaniach prof. Jerzego Wiśniewskiego*..... 65

Marta Kurkowska-Budzan, *Optymistyczne tezy o roli historiografii regionalnej w kontekście ekspansji sztucznej inteligencji w nauce* 77

Kamil Leszczyński, *Rody szlacheckie północnego Mazowsza – wokół dorobku naukowego i perspektyw kontynuacji badań interdyscyplinarnych prof. Jerzego Wiśniewskiego*..... 85

III. W kręgu genealogii i historii rodzinnej

Igor Daniszewski, <i>Podróż do źródeł śladami prof. Jerzego Wiśniewskiego</i>	97
Igor Daniszewski, <i>Rydzewscy herbu Suchekomnaty z Rajgradzika</i>	137
Danuta Bzura, <i>Janczewo i jego mieszkańcy od XVI wieku</i>	173
Sławomir Zgrzywa, <i>Światowej sławy astronom z Łomżycy. Koligacje rodzinne Wiśniewskich</i>	191
Jakub Dobrzyński, <i>Ród Wiśniewolskich. Genealogia i wybrane biografie</i>	199
Kamil Leszczyński, <i>Perspektywy badawcze nad szlachtą mazowiecką na przykładzie rodów Głinojeckich, Ostaszewskich i Choromańskich</i>	209
Łukasz Gołaszewski, <i>Nabywanie nieruchomości w mieście Knyszynie przez szlachtę i dworzan królewskich podczas panowania Zygmunta Augusta – uwagi wstępne w świetle nowych źródeł</i>	223
Janusz Siemion, <i>Najdawniejsze dzieje obszaru miasta i gminy Szczuczyn (do 1710 r.). 600-lecie osadnictwa nad Wissą</i>	233

IV. Tropi onomastyczne

Małgorzata K. Frąckiewicz, <i>Onomastycznymi ścieżkami profesora Jerzego Wiśniewskiego po ziemi łomżyńskiej i mazowiecko-podlaskim pograniczu</i>	253
Małgorzata K. Frąckiewicz, <i>Nazwiska mieszkańców dawnej ziemi łomżyńskiej jako kody tożsamości ich potomków</i>	265
Milena Nalewajk, <i>Motywacja semantyczna nazwisk kurpiowskich</i>	273
BIBLIOGRAFIA, oprac. Daniel Frąckiewicz	305

Wprowadzenie

Przekazywana do rąk Czytelników książka to opracowanie wieloautorskie powstałe jako efekt kameralnej łomżyńskiej konferencji, która odbyła się 30 października 2023 r. w 45. rocznicę śmierci *prof. Jerzy Wiśniewskiego – Łomżyniaka*, „nieodżałowanego rzeczy polskich badacza i miłośnika”: *historyka, genealoga, onomasty*. To monograficzne opracowanie ku pamięci prof. Jerzego Wiśniewskiego stanowi efekt kontynuacji formy upamiętnienia, jakie zostało zrealizowane w postaci konferencji i tomu wspomnieniowego w roku 2000 przez Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wagów w Łomży. Stanowi je łącznie 21 opracowań naukowych, przygotowanych przez 17 autorów.

W kolejnej łomżyńskiej konferencji przywracającej pamięci postaci prof. Wiśniewskiego uczestniczyli: historycy, archiwiści, archeolodzy, regionaliści, genealodzy i językoznawcy. Wystąpienia swoje miało 14 badaczy, którzy na podstawie wygłoszonych prelekcji przygotowali opracowania zamieszczone w niniejszym tomie. Ponadto artykuły do tomu przekazały nam osoby współpracujące z Łomżyńskim Towarzystwem Naukowym i zajmujące się obszarem dawnej ziemi łomżyńskiej. Wszystkie one odwołują się w swoich opracowaniach do badań prof. Wiśniewskiego.

Zróżnicowanie tematyki badawczej wystąpień zaproszonych do niniejszego tomu prelegentów odzwierciedla problematykę zainteresowań naukowych prof. J. Wiśniewskiego, sytuując jednocześnie historię w kręgu nauk o charakterze interdyscyplinarnym. Ten fakt podyktował wyróżnienie czterech sekcji tematycznych. Pierwsza z nich: *wspomnienie* – ma swoje okazjonalne odniesienie, a jednocześnie stanowi swego rodzaju pomost międzypokoleniowy, gdyż pamięć prof. Dobrońskiego o prof. Jerzym Wiśniewskim, znalazła swój wyraz w wypowiedzi redaktora poprzedniego tomu wspomnieniowego, a tekst profesora Rutkowskiego – przyjaciela prof. Jerzego Wiśniewskiego – to wyjątkowe wspomnienie-refleksja po latach. W kolejnej II części tomu zawarto opracowania, które są ciekawymi artykułami reprezentantów naukowego środowiska łomżyńskiego, osób wywodzących się z regionu ziemi łomżyńskiej i Podlasia. W ich opracowaniach są zawarte rozmaite

inspiracje historyczne prof. Jerzego Wiśniewskiego. Artykuł Małgorzaty Frąckiewicz i Kamila Leszczyńskiego pt. *Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wagów – depozytariusz badań prof. Jerzego Wiśniewskiego w XXI wieku* przedstawia kierunki badań i działań upowszechniających wiedzę, jakie systematycznie podejmuje towarzystwo, krocząc ścieżkami naukowych zainteresowań prof. Wiśniewskiego i odkrywając ich aktualność i wartość popularyzatorską. W te cele wpisuje się także artykuł dr Tomasza Dudzińskiego, od lat animującego formy popularyzacji historii regionalnej w środowisku Grajewa. *Osadnictwo Ziemi Wiskiej w świetle badań prof. Jerzego Wiśniewskiego* to opracowanie, które wpisuje się w aktywności upowszechniania wiedzy o tożsamości środowisk lokalnych dawnej ziemi łomżyńskiej.

Szczególnie cieszy obecność przedstawicieli Instytutu Historii PAN jako placówki naukowej, z którą prof. Wiśniewski był związany od roku 1953 aż do końca swojego krótkiego, lecz pracowitego i owocnego życia. Doktor Emil Kalinowski – przedstawiciel tego środowiska – odnosi się do prezentacji badań Jerzego Wiśniewskiego, dotyczących *mazowieckich korzeniach Podlasia*, a dr Tomasz Jaszczolt proponuje wgląd do zapoczątkowanego przez prof. Wiśniewskiego „Słownika historyczno-geograficznego Podlasia” w kontekście możliwości jego realizacji „w czasach prof. Wiśniewskiego i obecnie”.

Maciej Karczewski z Uniwersytetu w Białymstoku wygłosił interesującą prelekcję i przekazał opracowanie o Jaćwieży, odnosząc się do badań prof. Jerzego Wiśniewskiego. Ponadto mamy tu twórcze wypowiedzi, jak np. tekst prof. Marty Kurkowskiej-Budzan. Jego autorka, popularyzując *optymistyczne tezy o roli historiografii regionalnej w kontekście ekspansji sztucznej inteligencji w nauce*, akcentuje walory badań regionalnych, ukazując jednocześnie spektrum rozmaitych możliwości badawczych i działań, jakie otwierają nowe systemy informatyczne, tzw. sztuczna inteligencja, digitalizacja materiałów. Jednocześnie docenia wartość działań, jakie podejmują lokalni badacze: profesjonalni i pasjonaci historii.

Dalej więc prezentują się historycy-regionaliści: dwa interesujące, oparte na dokumentach teksty Igora Daniszewskiego otwierają opracowania z kręgu genealogii; Danuta Bzura, archiwistka ciekawie opisuje i utrwała za pośrednictwem źródeł swoją rodzinną miejscowość Janczewo i jej mieszkańców, poczynając od XVI wieku; Kamil Leszczyński wskazuje *perspektywy i postulaty badawcze* związane z rodami szlacheckimi

północnego Mazowsza w kontekście opracowań i materiałów prof. Jerzego Wiśniewskiego; Sławomir Zgrzywa prezentuje postać brata J. Wiśniewskiego – światowej sławy astronoma; Jakub Dobrzyński zaś *ród Wiśniewolskich* z jego genealogią i biografiami wybranych przedstawicieli. Nieco odmienny zakres tematyczny proponuje w swoim artykule Łukasz Gołaszewski, który w oparciu o nowe źródła omawia kwestię *nabywanie nieruchomości w mieście Knyszynie przez szlachtę i dworzan królewskich podczas panowania Zygmunta Augusta*. Janusz Siemion, związany ze Szczuczynem historyk-regionalista przedstawia *Najdawniejsze dzieje obszaru miasta i gminy Szczuczyn (do 1710 r.) w 600-lecie osadnictwa nad Wisłą*, odwołując się do badań prof. Wiśniewskiego.

W części IV, zamykającej niniejszą publikację, zawarto trzy opracowania, które wpisują się w krąg onomastycznych zainteresowań prof. Wiśniewskiego. Otwiera ją artykuł Magdaleny Nalewajk autorki książki o nazwiskach kurpiowskich. W swoim opracowaniu wskazuje ona na motywacje semantyczne poszczególnych grup nazwisk, od lat popularyzowanych w środowisku łomżyńskim jako teksty kultury. W dwóch kolejnych wypowiedziach, autorstwa Małgorzaty Frąckiewicz znalazły się omówienia onomastycznych zainteresowań prof. Wiśniewskiego i wskazanie na nazwiska jako kody tożsamości dawnych Łomżyniaków i ich potomków.

Publikację zamyka przygotowana przez Daniela Frąckiewicza obszerna bibliografia opracowań prof. Wiśniewskiego i tekstów omawiających jego badania. Ten zaktualizowany wykaz stanowi wartościowe zaplecze dla głębszego poznania samego badacza i jego niezwykle cennej spuścizny, szczególnie w odniesieniu do dziejów ziemi łomżyńskiej i Podlasia.

Konferencji towarzyszyła wystawa: *Śladami Mistrzów: Prof. Jerzy Wiśniewski. Z życia i pracy prof. Jerzego Wiśniewskiego – Łomżyniaka, historyka*, „nieodżałowanego rzeczy polskich badacza i miłośnika”. Została ona wpisana do projektu jako jedno z jego zadań, ponieważ stanowi ciekawą formę popularyzacji wiedzy. Jedną z trzech odsłon tego sposobu upowszechniania treści ważnych dla wzmacniania wiedzy o tożsamości historycznej ziemi łomżyńskiej pośród różnych grup społecznych była prezentacja sylwetki prof. Wiśniewskiego w przestrzeni holu Akademii Łomżyńskiej, gdzie przez dwa miesiące eksponowano biogram Profesora, jego środowisko rodzinne, informacje o zainteresowaniach naukowych,

listy „genealogiczne” i fotografie z albumu rodzinnego, przybliżając tego sercem związanego z ziemią rodzinną, wyjątkowego i znanego w świecie nauki człowieka.

*Małgorzata K. Frąckiewicz
i Krzysztof Sychowicz*